

Vergaderjaar 2023–2024

21 501-30

Raad voor Concurrentievermogen

Nr. 594

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 7 februari 2024

De vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat heeft een aantal vragen en opmerkingen aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat voorgelegd over:

- de Geannoteerde agenda informele Raad voor Concurrentievermogen februari 2024,
- het Fiche: Mededeling Steunpakket voor kleine en middelgrote ondernemingen (Kamerstuk 22 112, nr. 3818),
- het Fiche: Verordening inzake bestrijding van late betalingen in handelstransacties (Kamerstuk 22 112, nr. 3819),
- het Fiche: Verordening Europese arbeidsmarktstatistieken (Kamerstuk 22 112, nr. 3823),
- de appreciatie van de aanbeveling van de Europese Commissie op een aantal kritieke technologiegebieden (Kamerstuk 22 112, nr. 3826),
- het Europees consumentenbeleid (Kamerstuk 27 879, nr. 93),
- Rectificatie Kamerbrief voortgangsrapportage interne-marktactieagenda (Kamerstuk 22 112, nr. 3864),
- De antwoorden op vragen commissie over de geannoteerde Agenda Raad voor Concurrentievermogen op 7 en 8 december 2023 (Kamerstuk 21 501-30, nr. 591),
- De antwoorden op vragen commissie over o.a. de geannoteerde agenda EU-ESA top 6–7 november 2023 (Kamerstuk 21 501-30, nr. 588),
- het Verslag Raad voor Concurrentievermogen 7–8 december 2023 (Kamerstuk 21 501-33, nr. 1050),
- het Fiche: Commissieaanbeveling erkenning kwalificaties van derdelanders (Kamerstuk 22 112, nr. 3858),
- het Fiche: Herziening kader buitengerechtelijke geschillenbeslechting consumenten (Kamerstuk 22 112, nr. 3862).

De vragen en opmerkingen zijn op 1 februari 2024 aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat voorgelegd. Bij brief van 7 februari 2024

zijn de vragen, voorzien van een inleiding, mede namens de Minister van Onderwijs, Cultuur, en Wetenschap, en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking beantwoord.

De fungerend-voorzitter van de commissie,
Stoffer

Adjunct-griffier van de commissie,
Van Tilburg

Inleiding

Tevens stuur ik u ter achtergrondinformatie bij de beantwoording op enkele vragen een non-paper interne markt dat is medeondertekend door Nederland. Op Fins initiatief is een gezamenlijk non-paper voorbereid met input op het terrein van de interne markt voor de Europese Commissie die aantreedt na de Europese verkiezingen. In totaal hebben vijftien lidstaten het non-paper gesteund. Het kabinet heeft dit non-paper gesteund, omdat de inzet aansluit op de kabinetsinzet in de interne-markttactische agenda. Zo wordt in het non-paper gepleit voor meer politiek eigenaarschap op alle beleidsterreinen en alle niveaus, voor concrete acties en voor het meenemen van het interne-marktperspectief bij de ontwikkeling van nieuw beleid. Beleid moet zo veel mogelijk worden gebaseerd op feiten en behoeften uit de praktijk, oftewel van ondernemers en burgers. Naast deze algemene uitgangspunten bevat het non-paper een palet aan concrete suggesties ten aanzien van onder meer het vrij verkeer van diensten en goederen, erkenning van beroepskwalificaties en handhaving en implementatie.

Vragen en opmerkingen vanuit de fracties en antwoord van de Minister

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geannoteerde agenda Raad voor Concurrentievermogen te houden in februari 2024 en hebben hierover de volgende vragen.

1. De leden van de VVD-fractie lezen dat de Minister tijdens de informele Raad zal pleiten voor het introduceren van specifieke doelen voor het lange termijn concurrentievermogen. Bij het introduceren van specifieke doelen komt normaliter veel regeldruk voor ondernemers los, omdat er om aan deze doelstellingen te kunnen voldoen vele nieuwe regelingen worden gemaakt. In hoeverre heeft de Minister hieraan gedacht en hoe gaat de Minister voorkomen dat het stellen van specifieke doelen voor het lange termijn concurrentievermogen juist beklemmend kan werken voor degene die het belangrijkste zijn voor het lange termijn concurrentievermogen, namelijk de ondernemers?

Het concurrentievermogen van de EU kan gebaat zijn bij bepaalde nieuwe regelgeving, bijvoorbeeld om een transparant en gelijk speelveld te creëren. Er moet wel goed gelet worden op de vormgeving van die regelgeving om onnodige regeldruk voor ondernemers te voorkomen. Het kabinet moedigt de Commissie aan om in de plannen ter versterking van het lange termijn concurrentievermogen eveneens in te zetten op het verlagen van de regeldruk voor industrie en het midden- en kleinbedrijf met een aantal initiatieven zoals het once only principe.¹ Het «once only-principe» is erop gericht om ondernemers niet onnodig meerdere keren dezelfde informatie te laten aanleveren. Een ander voorbeeld is het One In One Out-mechanisme waarbij elke euro aan regeldrukkosten die wordt veroorzaakt door nieuwe EU-regelgeving, moet worden gecompenseerd door een andere maatregel die zorgt voor een verlichting van de regeldruk. Ook heeft de Commissie de doelstelling geformuleerd om de regeldruk die veroorzaakt wordt door rapportageverplichtingen op grond van EU-regelgeving, met 25% te verminderen. Nederland ondersteunt dit beleid van harte. Graag verwijs ik ook naar het antwoord op vraag 18.

¹ Zie daartoe Kamerstuk 21 501-30 nr.557

2. De leden van de VVD-fractie lezen bovendien dat het interne markt-beleid wat de Minister betreft een sleutelrol kan spelen bij het vergemakkelijken van de groene transitie door onnodige belemmeringen voor de ontwikkeling van groene en fossielvrije technologieën weg te nemen, met inbegrip van baanbrekende biotechnologische oplossingen, en door het creëren van regulatory sandboxes en het bevorderen van de opname van experimenteerclausules in nieuwe wetgeving op het gebied van technologie. Is de Minister van mening dat Nederland het goede voorbeeld moet geven als het neerkomt op het creëren van regulatory sandboxes en experimenteerclausules? Zo ja, wat is er in Nederland voor nodig om regulatory sandboxes en experimenteerclausules te creëren?

In Nederland zijn de afgelopen jaren diverse experimenteerruimtes ingezet op zowel gemeentelijk, provinciaal als nationaal niveau. In bijvoorbeeld de Omgevingswet is een experimenteerclausule opgenomen. Deze clausule maakt het mogelijk om tijdelijk af te wijken van bepaalde regels en voorschriften om te experimenteren met nieuwe oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken op het gebied van de fysieke leefomgeving. Voor elk onderwerp waar dit soort experimenteer-ruimte wenselijk wordt geacht is een experimenteerclausule en beleids-vrijheid nodig als grondslag. Die stelt overheden in staat om een experimenteerruimte te creëren. Ik heb geen concrete aanwijzingen dat er in situaties waar dit mogelijk en wenselijk was geen experimenteerruimte is gecreëerd.

Het kabinet stimuleert de inzet van experimenteerruimtes, door overheden die overwegen een experimenteerruimte op te zetten daarbij zoveel mogelijk te ondersteunen met richtsnoeren, voorbeelden en tips, onder andere op basis van de zogenaamde Aanwijzingen voor de regelgeving en sinds kort het Beleidskompas. In de praktijk blijkt overigens dat ondernemers vaak, nog meer dan met een experimenteer-ruimte, geholpen zijn met een goede uitleg over wat er op grond van bestaande regelgeving al mogelijk is. Door misverstanden kan ten onrechte het beeld bestaan dat bepaalde voorgenomen activiteiten niet kunnen worden ondernomen.

3. De leden van de VVD-fractie vernemen dat de toekomst van de Europese industrie ook voor een groot aantal lidstaten een belangrijk thema is. Recente ontwikkelingen zoals de hoge energieprijzen en grote investeringen door derde landen, die mogelijk zorgen voor een hoger weglekrisico van de Europese industrie naar andere delen van de wereld, zijn hier volgens de Minister een belangrijke aanleiding voor. Hoe kunnen wat de Minister betreft Europese lidstaten er samen voor zorgen dat een hoger weglekrisico naar andere delen van de wereld voorkomen kan worden?

De uitdagingen vragen om een coherent beleid van de EU dat erop is gericht de energieprijzen langdurig en duurzaam te verlagen. Dit betekent o.a. inzetten op het versnellen van de energietransitie. Hier werken we als EU gezamenlijk aan met REPowerEU en beleid gericht op een geïntegreerde Europese energiemarkt, via de hervorming van de elektriciteitsmarkt en inzet op sterkere interconnectors. Dit laatste maakt het mogelijk om energie tussen lidstaten te transporteren, wat de energienetten balanceert en prijzen harmoniseert. Verder zal de EU middels initiatieven als het Green Deal Industrial Plan en de implementatie hiervan ervoor moeten zorgen dat het investeringsklimaat in de EU aantrekkelijk blijft.

Vragen en opmerkingen van de leden van de NSC-fractie

De leden van de NSC-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de inzet van de Minister voor de Informele Raad voor Concurrentievermogen in februari 2024. Naar aanleiding hiervan willen deze leden graag een aantal punten onder de aandacht brengen en vragen stellen aan de Minister.

4. De leden van de NSC-fractie maken zich zorgen om de geopolitieke situatie in de wereld. Op economisch vlak springt vooral de toenemende concurrentie tussen de VS en China in het oog. Deze leden vinden het belangrijk dat Europa zelfstandig duidelijk positie bepaald in dit speelveld. Zij begrijpen dat Dhr. Letta een rapport aan het schrijven is over de Europese interne markt. Wat is de input van Nederland geweest voor zijn rapport?

In het Finse non-paper dat Nederland samen met veertien andere lidstaten heeft opgesteld en ondertekend, is de Nederlandse inzet ten aanzien van het Letta-rapport meegenomen. Uitgangspunt van het kabinet is dat het versterken van de interne markt de basis vormt voor het lange termijn concurrentievermogen en de open strategische autonomie van de Europese Unie. Om de interne markt te versterken is hernieuwde politieke toewijding nodig, moeten belemmeringen aangepakt worden en moeten de interne markt regels beter toegepast en nageleefd worden. Voor de uitgebreide kabinetsinzet rondom het versterken van de interne markt, verwijs ik graag naar de interne markt actieagenda.²

5. De leden van de NSC-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de Nationale Technologie Strategie. Deze leden zijn benieuwd hoe het Nederlandse kabinet denkt de sleutel technologieën in te passen in een toekomstige Europese Technologie strategie. Zijn er vergelijkbare documenten van andere landen en is er al een analyse hoe de competenties van de verschillende landen in elkaar passen? Op welke technologieën is er sprake van concurrentie binnen Europa en waar werken we al sterk samen?

Zoals eerder aangegeven is Nederland is de eerste EU-lidstaat met een Nationale Technologiestrategie en is Nederland voorstander van een Europese technologiestrategie. De Nationale Technologiestrategie toont sterke overeenkomsten met de lijst met de kritische technologiegebieden zoals aangewezen in de aanbeveling van de Commissie op 3 oktober jl. Het is dan ook de verwachting dat de lidstaten die zich herkennen in de lijst van de Europese Commissie ook raakvlakken zullen zien met de Nationale Technologiestrategie. Bij het samenstellen van de Nationale Technologiestrategie is kennisgenomen van vergelijkbare trajecten uit het Verenigd Koninkrijk, Japan, Zuid-Korea en Australië. Het gaat hier respectievelijk om het Science & Technology Framework, Society 5.0, het Fifth Science & Technology Master Plan en de Critical Technologies Policy. Met name de strategieën van de drie eerstgenoemde landen komen qua opzet het dichtst in de buurt van de Nationale Technologiestrategie. Bij het selecteren van de sleuteltechnologieën voor de Nationale Technologiestrategie zijn vier essentiële criteria gehanteerd: de bijdrage aan (i) het verdienvermogen van Nederland; (ii) de nationale veiligheid; (iii) het bieden van oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen; (iv) het behoud van technologisch leiderschap vanuit de huidige positie op technologie. Met name bij het eerste en het laatste criterium zijn de comparatieve voordelen van lidstaten meegewogen in de totstandkoming van de Nationale Technologiestrategie. Een substantieel deel van het

² Kst-22112-3864

Nederlandse verdienvermogen is bijvoorbeeld afhankelijk van de interne markt, en Nederland heeft aanzienlijke kansen op technologisch leiderschap binnen enkele sleuteltechnologieën.

Op de meeste technologieën, bestaat zowel op nationaal, EU en internationaal-niveau concurrentie maar ook samenwerking tussen bedrijven. Het is daarom wenselijk om op EU-niveau een gecoördineerde aanpak te hebben met betrekking tot het ontwikkelen van technologieën zodat lidstaten elkaar kunnen versterken.

6. De leden van de NSC-fractie vinden de huidige afhankelijkheid van Nederland van Amerikaanse cloudproviders een risico. Heeft de Minister zicht op of dit risico ook in andere EU-landen wordt erkend? Zou de Minister dit onderwerp op willen brengen in de break-out sessies?

In Europa wordt breder erkend dat de afhankelijkheid van een beperkt aantal cloudproviders problematisch kan zijn, zowel economisch als op het gebied van digitale open strategische autonomie. Op 15 oktober 2020 hebben de lidstaten van de Europese Unie daarom een verklaring ondertekend³. Hierin komen de ondertekenende lidstaten overeen om samen te werken aan de uitrol van veerkrachtige en concurrerende cloudinfrastructuur en -diensten in heel Europa. Het Important Project of Common European Interest on the next generation Cloud Infrastructure and Services (IPCEI CIS) is een van de manieren waarop hier gevolg aan wordt gegeven, naast bijvoorbeeld GAIA-X. U bent op 21 december 2023 reeds over de IPCEI CIS geïnformeerd middels de beantwoording van vragen van uw fractie⁴ en een Kamerbrief⁵. Ook hebben de lidstaten van de EU aan akkoord bereikt op de Dataverordening⁶. Door de bepalingen gericht op cloudproviders in deze wetgeving wordt de economische afhankelijkheid van dergelijke bedrijven verminderd. Het is daarom in mijn optiek niet direct noodzakelijk om dit onderwerp te agenderen tijdens break-out sessies.

7. De leden van de NSC-fractie maken zich zorgen over schaars technologisch talent. Deze leden krijgen de indruk dat Nederland relatief veel kenniswerkers aan zich weet te binden en te behouden. Kent de Minister de cijfers achter dit vermoeden? Hoe wordt daar door andere EU-lidstaten naar gekeken? Is het mogelijk om een traject in te zetten om tot afspraken of een gelijk speelveld te komen op dit vlak?

Ik deel de zorgen van de NSC fractie over de schaarste van technologisch talent. Grote bedrijven als ASML, maar ook start- en scale-ups, zijn voor hun groei afhankelijk van technologisch talent. Ik krijg signalen dat het voor bedrijven moeilijker is om aan internationaal talent te komen door de negatieve beeldvorming rond de 30%-regeling en kennismigratie.

Het is lastig te bepalen wat de relativiteit van het Nederlandse succes is in het aantrekken en behouden van talent. We weten op dit moment alleen waarom kenniswerkers voor Nederland kiezen en niet waarom er niet voor Nederland is gekozen. De voornaamste redenen van kennismigranten om voor Nederland te kiezen zijn⁷: kwaliteit van het bedrijf (84%), veiligheid (83,8%), leefomgeving (77,5%), cultuur en manier van leven

³ Towards a next generation cloud for Europe

⁴ Antwoord op vragen van de leden Six Dijkstra en Zeedijk over de Nederlandse deelname aan de IPCEI-regeling voor cloudtechnologie, Aanhangsel Handelingen II 2023/24, nr. 681

⁵ Kamerstuk 26 643, nr. 1114

⁶ Regulation – EU – 2023/2854 – EN – EUR-Lex (europa.eu)

⁷ % kenniswerkers dat reden aangeeft als «heel erg belangrijk»

(72,1%) en voordelige financiële regelingen (71,3%).⁸ Onderzoek naar keuzes van kennismigranten van het WODC laat zien dat financiële regelingen en mogelijkheden voor permanent verblijf kennismigranten, die twijfelen of een voorkeur hebben voor een ander land, een zetje kunnen geven om toch voor Nederland te kiezen.⁹ Op dit moment wordt via het WODC onderzocht welke factoren de vestigingskeuze van internationaal talent bepalen en welke factoren, inclusief het Nederlandse beleid, doorslaggevend zijn. Dit geeft mogelijk ook inzicht in waarom internationaal talent voor een ander EU-land heeft gekozen. Dit onderzoek zal in 2024 worden gepubliceerd.

Een recent IND-studie naar kenniswerkers uit cohort 2014 toont aan dat een minderheid van de kenniswerkers (35%) 6–7 jaar, nadat hun eerste vergunning inging, (nog) in Nederland is.¹⁰ Als kenniswerkers vertrokken, gebeurde dit relatief vaak binnen twee jaar nadat de verblijfsvergunning inging. De meesten gingen terug naar het land van herkomst. In totaal ontving een minderheid (10%) van de kenniswerkers uit dit cohort een vergunning voor onbepaalde tijd.

Internationaal concurreert Nederland om kennis en technologisch geschoold talent. Veel lidstaten hebben net als Nederland aantrekkelijke regelingen om internationaal toptalent aan te trekken. Doorgaans zijn deze regels afgestemd op de kosten voor levensonderhoud waarmee men een internationaal gelijk speelveld probeert te creëren met bijvoorbeeld landen als de VS, het VK of Canada. Harmonisatie op Europees vlak lijkt niet opportuun, omdat de landen en nationale belastingregels daarvoor te verschillend zijn. De Europese Unie kent de mogelijkheid voor internationaal toptalent van buiten de EU om de Blauwe Kaart aan te vragen. Het doel van deze regeling is het bevorderen van toelating van hooggekwalificeerde werknemers binnen de EU. Deze regeling kent ook beperkte intra-EU mobiliteit, hetgeen nationale regelingen niet kunnen bewerkstelligen.

8. De leden van de NSC-fractie lezen dat er gesproken gaat worden over Horizon Europe. Wat is de mening van de Minister over de hoogte van de bedragen in dit programma in verhouding tot vergelijkbare budgetten in de VS en Azië? Welke EU landen stellen naast het EU-pakket op nationaal niveau de grootste innovatiesubsidies beschikbaar? Wat is er nodig om binnen de EU het gelijk speelveld op dit gebied te bevorderen?

De gehele EU investeerde in 2021 € 331 miljard in onderzoek en innovatie (O&I), een toename van 45% in tien jaar. Ondanks deze stijging, blijven de O&I-uitgaven van de EU van 2,16% in verhouding tot het bbp achter op die van China (2,43%) en de VS (3,46%).

De EU hanteert de Lissabondoelstelling voor O&I van 3% van het bbp. In Europa en elders in de wereld zijn het vooral de meer ontwikkelde, innovatieve landen die deze doelstelling behalen. Wat betreft overheidsinvesteringen in O&I in de EU zijn Duitsland (1,11% van het bbp) en

⁸ Regioplan i.o.v. WODC, «Aantrekkelijkheid van Nederland voor kennismigranten: Een onderzoek naar hoe aantrekkelijk kennismigranten Nederland vinden als potentieel vestigings- en carrière-land», 2018,

⁹ Regioplan i.o.v. WODC, «Aantrekkelijkheid van Nederland voor kennismigranten: Een onderzoek naar hoe aantrekkelijk kennismigranten Nederland vinden als potentieel vestigings- en carrière-land», 2018,

¹⁰ IND, «Kenniswerkers en zoekjaarders in Nederland: Een cohortstudie naar verblijf van kenniswerkers en zoekjaarders in Nederland», 2023.

Finland (0,9% van het bbp) koplopers. Nederland staat met 0,79% achter deze landen, maar wel boven het EU-gemiddelde van 0,74% van het bbp¹¹.

Het percentage is niet alleen van belang, maar ook de wijze waarop en waaraan financiering voor O&I wordt ingezet. Alleen excellent onderzoek en innovatie leiden tot nieuwe kennis, vergroting van het concurrentievermogen en maatschappelijke impact.

Met een budget van € 95,5 miljard is Horizon Europe het grootste grensoverschrijdend programma voor O&I ter wereld. Het is van belang dat dit programma blijft voorzien in stevige investeringen in fundamenteel en ongebonden onderzoek en talentontwikkeling, innovatie en technologie en maatschappelijke uitdagingen, om zo als Europa te kunnen concurreren met de rest van de wereld.

Het is van belang in de realisatie van open strategische autonomie én in economisch belang dat Nederland en Europa blijven investeren in O&I en dat Nederland actief inzet op een investering van 3% bbp in O&I. Om het gelijke speelveld te bevorderen zouden de landen die onder het Europese gemiddelde zitten nationaal meer moeten investeren in onderzoek en ontwikkeling. Daarnaast kunnen deze landen meer financiering uit de fondsen onder Cohesiebeleid inzetten voor O&I. Voor het kabinet blijft het van groot belang dat de middelen uit Horizon Europe worden toegewezen op basis van excellentie. Dat wil zeggen dat de beste projecten subsidie krijgen. Het kabinet zet zich hier blijvend voor in.

9. Tot slot willen de leden van de NSC-fractie benadrukken een Europese strategie voor het diversifiëren van grondstoffen afhankelijkheden belangrijk te vinden. Handelsverdragen zijn een instrument op dit vlak. Ziet de Minister nog andere instrumenten die helpen bij het zekerstellen van beschikbaarheid van kritieke grondstoffen? Met welke landen in de wereld zet Europa op dit moment de belangrijkste stappen op dit gebied?

Naast diversificatie via internationale samenwerkingen, zet het kabinet volgens de handelingsperspectieven van de Nationale Grondstoffenstrategie in op circulariteit en innovatie, duurzame Europese mijnbouw en raffinage, verduurzaming internationale ketens en kennisopbouw en monitoring om de toelevering van kritieke grondstoffen zeker te stellen. Door in te zetten op circulariteit en innovatie van producten wordt de waarde, ook van de hierin verwerkte kritieke grondstoffen, behouden en kunnen we deze opnieuw gebruiken in plaats van nieuwe grondstoffen te importeren. Daarmee dragen circulariteit en innovatie bij aan de beschikbaarheid van kritieke grondstoffen. De EU heeft reeds kritieke grondstoffen partnerschappen afgesloten met Canada, Oekraïne, Kazachstan, Namibië, Argentinië, Chili, de Democratische Republiek Congo (DRC), Zambia en Groenland. Om invulling te geven aan deze partnerschappen worden roadmaps opgesteld die concrete projecten en onderwerpen voor internationale samenwerking bevatten. Aandachtsgebieden binnen de partnerschappen zijn 1) integratie in duurzame kritieke grondstoffenwaardeketsen van het land, 2) samenwerking in R&D en innovatie, 3) samenwerking om te komen tot een duurzame en verantwoorde productie, 4) mobilisatie van financiering voor de ontwikkeling van infrastructuur en 5) capaciteitsopbouw, training en ontwikkeling van vaardigheden. Onder meer Global Gateway projecten van de EU met ontwikkelingslanden zijn hierbij instrumenteel. Mede op verzoek van Nederland richten Global Gateway projecten zich ook op waardeketsen van kritieke grondstoffen. Door gebruik te maken van zowel ontwikkelings- als handels- en investe-

¹¹ Government budget allocations for R&D (GBARD) – Statistics Explained (europa.eu)

ringsinstrumenten, versterkt de EU met Global Gateway haar aanbod aan en positie in deze landen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de stukken ter voorbereiding van de Raad voor Concurrentievermogen (Raad) op 8 en 9 februari aanstaande en de prioriteiten die België stelt in haar voorzitterschap. Deze leden wensen de Minister nog enkele vragen voor te leggen over de ingekomen stukken en de positionering van Nederland hierop.

10. De leden van de D66-fractie willen nog kort terugblikken op het bereiken van het politieke akkoord op de Net Zero Industry Act (NZIA) tijdens de Raad van 7 december 2023. Op dit moment wordt er als vervolgstap daarop gesproken tussen de Raad en het Europees Parlement over de definitieve tekst. Kan de Minister vooruitblikken hoe dit proces is ingericht? Wanneer verwacht zij een concepttekst? Is er een inzet die Nederland wil bereiken die afwijkt van andere lidstaten? Zo ja, om welke inzet gaat dit? Op welke manier probeert de Minister daar nader te komen tot andersdenkende lidstaten?

Tijdens de Raad voor Concurrentievermogen van 7 en 8 december jl. is er een Raadsmandaat aangenomen op de *Net Zero Industry Act*. Tijdens de Raad was er brede steun door de lidstaten voor de Algemene Oriëntatie op de *Net Zero Industry Act* (NZIA). Het kabinet is tevreden met een aantal belangrijk behaalde veranderingen in de NZIA ten opzichte van het originele Commissievoorstel. Met name het artikel over Carbon Capture Storage (CCS) waarbij Nederland een belangrijke wijziging heeft aangebracht, en de steun van de Commissie en een tal van andere lidstaten over de Acceleration Areas. Een gevoelig punt tijdens de onderhandelingen was het artikel over veilingen. Tot kort voor de RvC stonden cruciale percentages ter discussie. Uiteindelijk is er door alle lidstaten ingestemd met de tekst die voorlag. De Triloof fase is inmiddels in volle gang, en de verwachting is dat midden februari een akkoord wordt bereikt. Rond die tijd zal er ook een concepttekst zijn. Nederland zet zich ervoor in om zo veel mogelijk vast te houden aan het Raadsmandaat tijdens de onderhandelingen met het parlement en de Commissie. Tijdens de Trilogie staat Nederland in nauw contact met de andere lidstaten en het Belgisch voorzitterschap om dit te bereiken.

11. De leden van de D66-fractie juichen de toon van het Belgische voorzitterschap toe. België agendeert belangrijke prioriteiten, zoals een groene en rechtvaardige transitie, Europa als wereldspeler, en het Europese concurrentievermogen versterken. Kan de Minister voor alle zes punten ingaan wat haar inzet is en op welke manier zij daarbij met België optrekt. Welke andere landen denken gelijkgestemd over deze zes prioriteiten? Op welke manier werkt de Minister eraan om op deze prioriteiten toch concrete resultaten te boeken, ondanks dat er in het Europese Parlement richting de verkiezingen in juli weinig besluitvorming plaatsvindt?

In verband met de aanstaande verkiezingen voor het Europees Parlement zal het Belgisch voorzitterschap in februari zo veel mogelijk lopende triloogonderhandelingen proberen af te ronden (waaronder op het Strategic Technology European Platform, NZIA, etc.). Tegelijkertijd zal het voorzitterschap algemene oriëntaties proberen te bereiken op o.a. de Verordening over bestrijding van late betalingen in handelstransacties en de Verordening dwanglicenties voor crisisbeheersing. De inzet van het

kabinet op voorgenoemde onderwerpen is eerder met de Kamer gedeeld via de respectievelijke BNC-fiches.

Het Belgisch voorzitterschap is daarnaast voornemens om het komende half jaar verschillende Raadsconclusies aan te nemen ter voorbereiding op de Strategische Agenda van de Europese Raad en het aantreden van een nieuwe Commissie. Het voorzitterschap voorziet voor de Raad voor Concurrentievermogen van mei conclusies over de toekomst van industriebeleid en de toekomst van de interne markt. De lidstaten zullen tijdens het beleidsdebat van de informele Raad voor Concurrentievermogen in februari voor het eerst van gedachte wisselen over de inhoud van deze conclusies. De inzet van het kabinet voor het beleidsdebat is via de geannoteerde agenda met de Kamer gedeeld.

Tevens is op Fins initiatief een gezamenlijk non-paper voorbereid met input op het terrein van de interne markt. Het paper is gedeeld met de Commissie en met de Italiaanse oud-premier Enrico Letta, auteur van het onafhankelijke rapport over de toekomst van de interne markt. In totaal hebben vijftien lidstaten, waaronder Nederland, het non-paper gesteund. De inzet uit het non-paper sluit aan op de kabinetsinzet in de interne-markt actieagenda. Zo wordt in het non-paper gepleit voor meer politiek eigenaarschap op alle beleidsterreinen en alle niveaus, voor concrete acties en voor het meenemen van het interne-marktperspectief bij de ontwikkeling van nieuw beleid. Beleid moet zo veel mogelijk worden gebaseerd op feiten en behoeften uit de praktijk, oftewel van ondernemers en burgers. Naast deze algemene uitgangspunten bevat het non-paper een palet aan concrete suggesties wat betreft onder meer het vrij verkeer van diensten en goederen, erkenning van beroepskwalificaties en handhaving en implementatie.

12. Deze leden steunen het Belgische voorzitterschap ook in het afronden van de richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid (de IMVO-wetgeving). Kan de Minister een tijdsplan schetsen voor het afronden van deze richtlijn? Hoe werkt zij er zelf aan om afronding op schema te houden? Kan de Minister het speelveld schetsen?

Op 14 december jl. hebben de Raad, het Europees Parlement en de Commissie een voorlopig politiek akkoord bereikt over de Europese IMVO-richtlijn, de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). Hiervoor is binnen het kabinet de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking eerstverantwoordelijk. Het bereikte akkoord moet nog openbaar worden gemaakt en formeel worden goedgekeurd door de Raad en het Europees Parlement na een periode van ongeveer acht weken juridische controles en vertalingen. De stemmingen vinden naar verwachting in het voorjaar plaats. Het kabinet blijft een spoedige afronding van deze richtlijn steunen. Zowel het Belgische voorzitterschap van de Raad als het Europees Parlement, die verantwoordelijk zijn voor de processtappen die nog gezet moeten worden, ondersteunen dit streven. Uw Kamer wordt over de uitkomst van het politieke akkoord binnenkort nader geïnformeerd en ontvangt daarbij ook een appreciatie van het kabinet met het voorgenomen Nederlandse standpunt en een inschatting van het krachtenveld.

13. De leden van de D66-fractie steunen de Minister in haar inzet voor het gesprek over de toekomst van de interne markt. Deze leden herkennen de inzet van de Minister dat economische weerbaarheid moet worden vergroot waarbij oog is voor een open Europese economie. Deze leden vragen de Minister of zij zich tijdens dit gesprek ook hard zal maken voor het stimuleren van het duurzame concurrentievermogen van de EU. Op

welke manier kunnen we ervoor zorgen dat lidstaten grotere stappen kunnen zetten op hun klimaataanpak, hun duurzame verdienvermogen en hun grondstoffenstrategie? Op welke manier kan de volledige keten, zoals ondersteunende midden- en kleinbedrijven (mkb), worden meegenomen? Kaart de Minister aan dat het van belang is om een eerlijk speelveld te behouden, maar daarnaast ook duurzaam verdienvermogen aan te jagen? Wat is haar inzet daarop en hoe zorgt zij ervoor dat lidstaten meer vrijheid krijgen om voor hen belangrijke en versterkende duurzame bedrijvigheid te stimuleren?

Voor 2030 is het doel ten minste 55% reductie en klimaatneutraliteit in 2050. Daarmee is het reductiepad richting 2030 duidelijk gemaakt. Een doelstelling geeft zekerheid aan bedrijven, zodat zij de benodigde stappen kunnen gaan zetten. Door op een ambitieuze doelstelling in te zetten kunnen lidstaten en bedrijven aangemoedigd worden grotere stappen te zetten. Met initiatieven zoals RepowerEU, REDIII en de Net-Zero Industry Act, de Critical Raw Materials Act en de elektriciteitsmarkthervorming worden lidstaten geholpen om de energietransitie te versnellen en ook doelen te zetten op het gebied van grondstoffengebruik en herkomst. Van deze initiatieven, waaronder bijvoorbeeld versnelde vergunningverlening in REDIII en de Net-Zero Industry Act kunnen ook mkb'ers profiteren.

Voor het kabinet is een gelijk speelveld op de interne markt van belang. Een goed functionerende interne markt brengt groei en schaalvergroting voor bedrijven. Voor de Europese horizontale interne marktstrategie, wordt geput uit de eigen interne-markt actieagenda. Hierin staan de prioriteiten van het Kabinet benoemd als het gaat om versterking van de interne markt, namelijk: arbeidsmobiliteit, digitalisering, vergroening en algemene randvoorwaarden. Deze prioriteiten ondersteunen het Nederlandse industriebeleid.

Bovenop meer horizontaal beleid om de economie te versterken steunt het kabinet gerichte investeringen in strategische waardeketens die bij kunnen dragen aan het versnellen van de transities, ons verdienvermogen en het terugdringen van risicovolle strategische afhankelijkheden. Dit doen we door een sterke inzet op onderzoek, ontwikkeling en innovatie, O&O&I, via o.a. Horizon Europe en het Innovatiefonds, maar ook via Europese projecten, zogenaamde Important Projects of Common European Interests (IPCEIs).

14. Kan de Minister tot slot ingaan op het rapport van Mario Draghi over de toekomst van het Europees concurrentievermogen? Wanneer wordt deze verwacht? Welke inzet heeft Nederland hierin meegegeven?

Europese Commissievoorzitter Von der Leyen heeft tijdens de Staat van de Unie 2023 aangekondigd dat Mario Draghi een rapport zal schrijven over de toekomst van het Europees concurrentievermogen. Dit rapport wordt verwacht na de Europese verkiezingen van juni en voorafgaand aan het aantreden van de nieuwe Commissie. Het is vooralsnog onbekend of Draghi ten behoeve van zijn rapport consultaties met EU-lidstaten zal houden.

15. Tot slot hebben de leden van de D66-fractie nog vragen over de invloed van de huidige stand van zaken in Nederland, waarbij EU-kritische partijen aan de onderhandelingstafel zitten, op Europese samenwerking. Hoe kijken andere landen aan tegen het politieke landschap in Nederland en de bedreigingen die opvattingen als het sluiten van de deur voor kennismigranten en internationale studenten, EU-sceptisme en het niet serieus nemen van eerder gemaakte Europese afspraken (zoals bijvoorbeeld het Klimaatakkoord van Parijs) vormen voor Europese cohesie en

samenwerking? Kan de Minister specificeren of en zo ja hoe dit de rol van Nederland in de Raad beïnvloedt?

In de EU vinden doorlopend nationale verkiezingen plaats. De verkiezingsuitslag en mogelijke verschuivingen in het nationale politieke landschap kunnen potentieel gevolgen hebben voor de Europese beleidsinzet van een lidstaat en daarmee zorgen voor een veranderend Europees krachtenveld en wisselende rollen van lidstaten in de Raad. Om die reden worden nationale verkiezingen en de daaropvolgende coalitieonderhandelingen dan ook in alle EU-lidstaten met interesse gevolgd. Het kabinet kan niet beoordelen hoe andere landen kijken naar het Nederlandse krachtenveld.

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

De leden van de BBB-fractie hebben kennisgenomen van de stukken aangaande de informele Raad voor Concurrentievermogen.

16. De leden van de BBB-fractie lezen dat de Minister het initiatief van de Europese Commissie om rapportageverplichtingen voor het bedrijfsleven met 25 procent te verminderen verwelkomt. Deze leden vragen de Minister om verdere uitleg over hoe deze vermindering in Nederland in de praktijk zal worden gebracht en of er al enig idee is welke rapportageverplichtingen in vermindering gebracht zullen worden.

Het streven om de regeldruk die voortvloeit uit rapportageverplichtingen met 25% te verminderen is een doelstelling die de Commissie voor zichzelf heeft geformuleerd en die betrekking heeft op EU-regelgeving.

De Commissie heeft voorstellen gedaan om op diverse gebieden zaken te vereenvoudigen en verplichtingen in te trekken om aan de doelstelling te voldoen. Het gaat bijvoorbeeld om maatregelen op het terrein van banken en verzekeraars, de chemische en farmaceutische industrie, transport per spoor en over de weg en het bijhouden van Europese statistieken. Maar bijvoorbeeld ook om de rapportagestandaarden onder de duurzaamheidsrapportagerichtlijn, de *Corporate Sustainability Reporting Directive*. In 2024 zullen nieuwe voorstellen volgen.

Als de Raad van Ministers van de EU en het Europees Parlement de voorstellen goedkeuren en de regelgeving – voor zover die geen rechtstreekse werking heeft – door Nederland en de andere lidstaten wordt geïmplementeerd, zal de aangepaste regelgeving ook in de Nederlandse praktijk gaan gelden.

17. De leden van de BBB-fractie lezen dat een groep lidstaten, waaronder Nederland, voorstelt om te werken aan een nieuwe horizontale interne marktstrategie ter vervanging van de oude Lissabonstrategie. Deze leden vragen wat de Nederlandse accenten en prioriteiten zijn ten aanzien van het Europese industriebeleid, de daarbij horende staatssteunkaders en hoe deze vormgegeven moeten worden. Daarbij vragen deze leden ook hoe de accenten van Nederland verschillen met die van Europese industriegrootmachten en wat Nederland zou moeten overnemen, en hoe dit vervolgens in beleid zal worden omgezet.

De gebundelde economische kracht van de EU-lidstaten stelt ons in staat om gewicht in de schaal te leggen in de wereld. Dit is cruciaal voor zowel verduurzaming, digitalisering als open strategische autonomie. Daarom zet het kabinet zich in voor het versterken van het Europese concurrentievermogen. De interne markt en het Europees industriebeleid zijn hierbij belangrijke onderdelen die elkaar versterken.

De interne markt is de basis voor een sterke Europese mondiale concurrentiepositie. Een goed functionerende interne markt brengt groei en schaalvergroting voor bedrijven. Voor de Europese horizontale interne marktstrategie, wordt geput uit de eigen interne-markt actieagenda. Hierin staan de prioriteiten van het Kabinet benoemd als het gaat om versterking van de interne markt, namelijk: arbeidsmobiliteit, digitalisering, vergroening en algemene randvoorwaarden. Deze prioriteiten ondersteunen het Nederlandse industriebeleid.

Recent heb ik het rapport over kansrijke groeimarkten en de nationale technologie strategie (NTS)¹² naar de Kamer gestuurd. Het rapport groeimarkten brengt de kansrijke groeimarkten voor Nederland in kaart en de NTS biedt aanknopingspunten voor een strategisch technologiebeleid en stelt daarbij tien sleuteltechnologieën centraal. Beide stukken helpen om invulling te geven aan onze prioriteiten op industriebeleid. Ik noem hieronder een aantal prioriteiten.

Vanuit bedrijven heb ik eerder signalen ontvangen dat er behoefte is aan voorspelbaar beleid. Dit is een van de uitgangspunten voor het Nederlands vestigings- en ondernemingsklimaat. Er is niet alleen een noodzaak voor voorspelbaar beleid op nationaal niveau maar ook op Europees.

Bovenop meer horizontaal beleid om de economie te versterken steunt het kabinet gerichte investeringen in strategische waardeketens die bij kunnen dragen aan het versnellen van de transities, ons verdienvermogen en het terugdringen van risicovolle strategische afhankelijkheden. Dit doen we door een sterke inzet op onderzoek, ontwikkeling en innovatie, O&O&I, via o.a. Horizon Europe en het Innovatiefonds, maar ook via Europese projecten, zogenaamde Important Projects of Common European Interests (IPCEIs).

In de EU hebben Frankrijk en Duitsland zich de afgelopen Commissieperiode ingespannen om meer financiële ruimte te krijgen in de EU ook grootschalige investeringsprojecten op te zetten die zij nodig achten om internationaal concurrerend te blijven. Zij hebben hiertoe meermaals opgeroepen om de staatssteunkaders te verruimen en ook de mededingingsregels te versoepelen. Sinds de energiecrisis zijn beide landen vooral bezig om de energieprijzen in hun land te verlagen om het nadeel voor de concurrentiepositie van hun industrie te minimaliseren. Frankrijk pleit daarnaast actiever dan Duitsland voor strategische autonomie van de EU en neemt een ambitieuzere positie in rondom de verschillende Acts, zoals de Net-Zero Industry Act, dan Duitsland. Nederland is in vergelijking met deze landen iets terughoudender met staatssteun en pleit voor een gelijk speelveld op de interne markt. Het kabinet is van mening dat ondanks de hogere energieprijzen Nederland nog steeds een goed vestigingsklimaat heeft¹³.

Nederland zet erop in dat de EU breder kijkt dan enkel staatssteun bij het stimuleren van strategische waardeketens. Zo moet ook gekeken worden naar andere zaken die het vestigingsklimaat kunnen stimuleren en moet er voor stimulering van een strategische waardeketen naar het gehele scala aan instrumenten worden gekeken. Dit betekent dat ook instrumenten zoals aanbesteden, vaardigheden, infrastructuur, economische veiligheid en vergunningen opgenomen moeten worden en middels een gezamenlijke strategie samengewerkt moet worden tussen de lidstaten. Nederland ondersteunt de verschillende Acts en IPCEIs als instrumenten waarin samen investeringen in strategische waardeketens gecoördineerd kunnen

¹² Kamerstuk 33 009, nr. 137

¹³ Aanhangsel Handelingen II 2022/23, nr. 3666, antwoord 2

worden. Door samenwerking kunnen ook negatieve effecten voor het gelijke speelveld op de Interne Markt geminimaliseerd worden en kan de Europese concurrentiepositie internationaal versterkt worden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de Volt-fractie

De leden van de Volt-fractie hebben kennisgenomen van de onderhavige stukken en hebben daarover enkele vragen en opmerkingen.

18. De leden van de Volt-fractie onderschrijven het belang van een voorspelbaar en coherent beleidskader voor de interne markt en zijn daarom positief gestemd over het introduceren van specifieke doelen voor het lange termijn concurrentievermogen. Deze leden willen van de Minister weten welke concrete doelen zij voor ogen heeft en welke instrumenten er zijn om die doelen te behalen. Zijn deze doelen ook Europees? Wat beogen deze doelen?

Op 16 maart 2023 heeft de Commissie de mededeling Concurrentievermogen van de EU op lange termijn: blik op de periode na 2030 uitgebracht.¹⁴ Daarin zijn zeventien key performance indicator («KPI's») geïntroduceerd, om daarmee het Europees concurrentievermogen op de lange termijn inzichtelijk te maken. Deze toetsen de voortgang op de interne markt, toegang tot privaat kapitaal en investeringen, publieke investeringen en infrastructuur, onderzoek en innovatie, energie, circulariteit, digitalisering, onderwijs en vaardigheden, handel en open strategische autonomie en een groeiversterkend regelgevingsraamwerk.

De belangrijkste thema's om het lange termijn concurrentievermogen te versterken staan hierin benoemd en meetbaar.

Eind 2023 heb ik u een onderzoek naar groeimarkten en een Nationale Technologiestrategie gestuurd, waarbij kansrijke markten gekoppeld worden aan de sterktes van onze economie. Daarin stel ik voor extra in te zetten op sleutel technologieën die sterk gepositioneerd zijn in Nederland en veel bijdragen aan ons toekomstig verdienvermogen, aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen en/of het versterken van onze nationale en economische veiligheid.

Niet alleen kan de inzet op groeimarkten en onze Nationale Technologiestrategie mede bepalen wat onze Nederlandse inzet in Europa zal zijn, zoals de Nederlandse inzet op de opvolger van het Horizon Europa-programma. Ik zal ook pleiten dat Europees een soortgelijke groeimarktenaanpak op gang wordt gebracht. Of en welke specifieke KPIs daarvoor relevant kunnen zijn is een proces dat ik graag met de Commissie en gezamenlijke lidstaten oppak.

Wel zie ik het bereiken van de Lissabon doelstelling van 3% van het bruto nationaal product voor onderzoek en innovatie als een wezenlijk doel en zouden onze nationale en Europese scores voor «verkopen van nieuw-tot-markt en nieuw-tot-bedrijf innovaties» verbeterd kunnen worden.¹⁵

19. De leden van de Volt-fractie beamen het belang van technologisch leiderschap op kritische sectoren waaronder duurzame energietechnologie en de digitale economie. Deze leden zijn ook positief over de inzet van de Minister om strategisch, groen en digitaal industriebeleid te realiseren waarin private investeringen worden aangetrokken en innovatieve oplossingen in de hele waardeketen worden gestimuleerd.

¹⁴ Kamerstuk 21 501-30, nr. 577

¹⁵ European Innovation Scoreboard 2023

Om private investeerders te vergemakkelijken om in de EU te investeren is het vervolmaken van de kapitaalmarktunie van groot belang. Is de Minister voornemens om het vervolmaken van de kapitaalmarktunie ook bij haar collega's aandacht voor te vragen? Is de Minister het met deze leden eens dat het snel vervolmaken van de kapitaalmarktunie private investeringen kan stimuleren in de Europese Unie? Welke barrières zijn er nu nog voor het vervolmaken van de kapitaalmarktunie? Kan de Minister concreet inzicht geven in hoe private investeringen worden aangetrokken voor strategisch, groene en digitale doelen?

Het kabinet deelt de opvatting van de Volt-fractie dat versterking van de kapitaalmarktunie van groot belang is voor het stimuleren van private investeringen, voor het vergroten van het Europese concurrentievermogen en voor een stabiele en weerbare Economische en Monetaire Unie. In Raadsbesprekingen, bilaterale gesprekken en bij onderhandelingen over nieuwe wetgevende voorstellen benadruk ik, evenals andere kabinetsleden, regelmatig het belang om verder te werken aan verdieping en integratie van de kapitaalmarkten in Europa.

Bedrijven in Nederland, evenals in andere EU-lidstaten, zijn doorgaans sterk afhankelijk van bancaire kredietverlening voor hun financiering. Een verbreding van het aanbod met meer alternatieve, marktfinancieringsopties is wenselijk. De in internationaal opzicht achterblijvende ontwikkeling van de Europese kapitaalmarkten kan bijvoorbeeld voor bepaalde bedrijven, met name in de start- en scale-up fase, een belemmering vormen als zij behoefte hebben aan risicokapitaal voor groei of innovatie. Dat vergt doorgaans een hogere risicobereidheid van de financier of investeerder, alsmede betere aanwending van het beschikbare private kapitaal in de EU.¹⁶

De versterking van de kapitaalmarktunie staat prominent in het werkprogramma van de Eurogroep. In de afgelopen maanden hebben verschillende internationale instellingen en de Ministers van Financiën hun opvattingen hierover naar voren gebracht en hebben private stakeholders presentaties gegeven over de uitdagingen die resteren voor het mobiliseren van kapitaal voor investeringen in bedrijven en de transitie. Die uitdagingen zijn onder andere de fragmentatie van de markten door verschillen in nationale regelgevende kaders en kapitaalmarkt toezicht, verschillen in het ontwikkelingsniveau van nationale pensioenstelsels en beperkte financiële geletterdheid van consumenten en ondernemers.¹⁷

Het streven van de Eurogroep-voorzitter is om in maart 2024 een strategische visie overeen te komen en daarin prioriteiten te identificeren om de kapitaalmarktunie verder te ontwikkelen, naast de voorstellen volgend uit het tweede kapitaalmarktunie actieplan waarover momenteel onderhandelingen lopen. De strategische visie kan als input dienen voor de nieuwe Commissie. In de geannoteerde agenda's voor de Eurogroep besprekingen wordt uw Kamer nader geïnformeerd over de inzet van het kabinet.

20. De leden van de Volt-fractie zien het grote belang van het aantrekken en aanjagen van private investeringen in kritische sectoren. Echter, zijn uitbreidingsmogelijkheden naar andere lidstaten ook van groot belang voor het behouden van innovatieve bedrijven maar daar zijn nog veel barrières op het gebied van wet- en regelgeving. Onderschrijft de Minister het belang van het vergemakkelijken van de uitbreidingsmogelijkheden voor innovatieve bedrijven binnen de Europese Unie om ze zodoende hier

¹⁶ Kamerstukken II 2022/23, 32 637, nr. 567

¹⁷ Kamerstukken II 2023/24, 21 501-07, nr. 1995

ook te behouden? Zo ja, gaat de Minister dit onder de aandacht brengen bij haar collega's in de Raad en kan ze inzicht geven in wat er nu concreet wordt gedaan om de belemmeringen en barrières voor uitbreiding weg te nemen? Zo nee, waarom niet?

Nederland zet zich in voor een goed werkende Europese interne markt, zodat bedrijven grensoverschrijdend kunnen werken en groeien. Met de interne markt actie agenda kijk ik gericht hoe belemmeringen op de interne markt weg te nemen. Daarnaast is er een noodzaak voor het verder versterken van de kapitaalmarktunie zodat meer private investeringen worden aangetrokken, zoals toegelicht in het antwoord op vraag 18.

21. De leden van de Volt-fractie zien ook de uitdagingen die startups en scale-ups hebben omtrent valorisatie. Het vermijden van de Valley of Death en betere ondersteuning voor deze bedrijven is noodzakelijk om ons toekomstig verdienvermogen te realiseren. Deze leden zien in ieder geval uitdagingen op het gebied van het aantrekken van talent, gebrek aan financiering, verschillende wet- en regelgeving per lidstaat en belemmeringen voor uitbreidingsmogelijkheden. Kan de Minister reflecteren op de voorgenoemde uitdagingen van de leden en daarbij per uitdaging ingaan of zij dit ook als uitdaging ziet en wat er nu wordt gedaan om deze uitdagingen op te lossen? Kan de minister ook inzicht geven in welke concrete obstakels er zijn voor startups en scale-ups waardoor ze in de Valley of Death terecht komen?

Het aantrekken van talent is voor startups en scale-ups een uitdaging. Het kabinet heeft hier de afgelopen jaren dan ook verschillende maatregelen op genomen. Zo is de aanvraagprocedure in de pilotregeling verblijfsvergunning voor essentieel startup personeel voor kennismigranten vereenvoudigd en worden verbeteringen aangebracht in de verblijfsvergunning voor startups, zoals een verlenging van de looptijd van een naar twee jaar. Hierdoor hebben startups langer de tijd om zich te bewijzen.

Gebrek aan financiering voor startups en scale-ups vormt eveneens een aandachtspunt. De Valley of Death wordt primair gekenmerkt door het ontbreken van een reputatie en trackrecord van een startup. Voor veel startups is het met name moeilijk om financiering te vinden voor het omzetten van technologische kennis naar een succesvol commercieel product dat geschikt is voor de markt. Voor deeptech startups is dit veelal nog moeilijker, omdat de ontwikkeling vaak duurder en langduriger is en het product zelf doorgaans markt creërend is. Toepassingsmogelijkheden zijn vaak nog niet uitgekristalliseerd, terwijl er wel al forse investeringen gevraagd worden. In de opschalingsfase kunnen traditionele financieringsmechanismen tekortschieten. Het kabinet heeft verschillende stappen gezet, zoals de oprichting van Invest-NL en het DeepTech fonds daarbinnen. Ook zijn instrumenten opgezet in samenwerking met de EU, zoals het Dutch Venture Initiative en ETCl en is het landelijk dekkend stelsel van regionale ontwikkelingsmaatschappijen voltooid. Andere voorbeelden zijn de durfkapitaalinstrumenten uit het Toekomstfonds, waarbinnen regelingen als Seed Capital en VroegeFaseFinanciering zijn geïntensiveerd. Momenteel wordt het durfkapitaalinstrumentarium geëvalueerd om ervoor te zorgen dat het zowel startups als scale-ups effectief blijft ondersteunen. Tot slot zet ik in op het betrekken van institutionele beleggers om de durfkapitaalmarkt verder te versterken.

Of en in hoeverre een startup of scale-up belemmeringen ervaart door verschillen in wet- en regelgeving, verschilt per sector en casus. Ik kan daarom niet in algemene zin aangeven of verschillen in wet- en regel-

geving een probleem zijn. Wel kan ik het algemene kader meegeven. Het kabinet zet zich in voor een goed functionerende interne markt en het wegnemen van barrières voor ondernemers die over de grens willen gaan. Uitgangspunt is dat de interne marktregels in alle EU-landen doelgericht en uniform worden toegepast en dat het interne marktbeleid wordt gebaseerd op – en getoetst aan – feiten en behoeften van ondernemers en burgers in de praktijk.

Om belemmeringen voor uitbreidingsmogelijkheden voor startups en scale-ups aan te pakken, wordt verder ingezet op initiatieven als Startup Liaison Officers en het ScaleNL-programma in San Francisco. Dergelijke initiatieven zijn geïntroduceerd om internationale expansie waar mogelijk te ondersteunen.

22. De leden van de Volt-fractie merken op dat de Minister het belang dat lidstaten hun innovatie- en industriebeleid op verschillende sleuteltechnologieën gaan toepassen benoemt en dat Europese fondsen en financiële instrumenten worden gestroomlijnd. Kan de Minister concreet aangeven met wat zij bedoelt met het stroomlijnen van Europese fondsen en financiële instrumenten en hierbij ingaan op wat voor mogelijke belemmeringen er nu zijn voor bedrijven om toegang te krijgen tot een fonds of andere financiële instrumenten? Krijgt het kabinet signalen binnen van de industrie dat er obstakels zijn om financiering te krijgen? Deze leden zijn ook benieuwd wat de Minister vindt van de suggestie om een fonds meer in te richten voor projecten die de gehele Europese Unie versterken in plaats van nationale projecten en dat hierbij een coördinerende rol vanuit Europa ons concurrentievermogen kan versterken.

Met het stroomlijnen van Europese fondsen en financiële instrumenten wordt bedoeld dat het geheel aan EU-fondsen efficiënter kan worden ingericht en er kan worden gezorgd dat de verschillende fondsen beter op elkaar aansluiten. Net als de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) recent liet doorschemeren dat er door een opeenstapeling van politieke wensen veel verschillende programma's in Nederland zijn die deels overlap hebben of met elkaar concurreren, zo is dat ook in de EU.¹⁸ Met het stroomlijnen van fondsen bedoelt het kabinet dat de verschillende vormen van financiering elkaar goed opvolgen en bij elkaar aansluiten, zodat initiatieven van een bepaald volwassenheidsniveau van de technologie (TRL) naar het volgende geholpen kunnen worden. Daarnaast hebben verschillende fondsen uiteenlopende governance structuren. Dit leidt ook tot onnodig gecompliceerde situaties voor het bedrijfsleven wanneer ze aanspraak willen doen op financiële middelen uit een fonds. Ook wil het kabinet dat het geheel aan fondsen overzichtelijk is en dat we de administratieve lasten beperken. Bij bijvoorbeeld Important Projects of Common European Interest heeft het kabinet gezien dat de bewijslast soms zo zwaar is dat ondernemingen afhaken. De administratieve lasten moeten wel in verhouding staan. Per fonds en doel van een fonds zal bekeken moeten worden hoe dit verbeterd kan worden of het beste ingericht kan worden. Gezamenlijke investeringen in plaats van nationale investeringen voor strategische projecten in de Unie kunnen voordelen hebben, maar er kleven ook nadelen aan, zoals minder invloed en controle op de besteding van publieke middelen van individuele lidstaten zelf. Wel zijn gezamenlijke investeringen mogelijk minder verstorend voor het gelijke speelveld op de interne markt.

23. De Minister onderkent het belang van technologische ontwikkelingen voor het versnellen van industriële verduurzaming en het vergroten van het concurrentievermogen van de EU. Zij zijn positief dat de Minister

¹⁸ Uitvoerder waarschuwt: ondernemers raken gefrustreerd en haken af (fd.nl)

tijdens de interventie het belang van investeringen in onderzoek en innovatie op alle niveaus gaat benadrukken; van regionaal, nationaal tot Europees. Zij onderkennen het belang hiervan voor strategische autonomie ook, maar zien tevens dat er mogelijk bezuinigd gaat worden op Horizon Europe en dat STEP minder financiële middelen krijgt om daadwerkelijk het concurrentievermogen te vergroten. Kan de Minister uitleggen hoe het bezuinigen op voorgenoemde fondsen zich verhoudt tot het willen realiseren van een sterke concurrentiepositie? En kan de Minister hierbij specifiek ingaan op hoe zij denkt dat er met minder geld voor innovatie nog steeds de doelen gerealiseerd kunnen worden en wat ze hier concreet voor gaat doen.

Het kabinet steunt de ambitie van het Strategic Technologies for Europe Platform (STEP) op het gebied van kennis en vaardigheden voor strategische doeleinden. Het kabinet erkent dat de uitdagingen voor het Europees concurrentievermogen groter zijn geworden. Echter, het kabinet was niet overtuigd van de verhogingen van de MFK-plafonds van 10 miljard euro als onderdeel van de tussentijdse herziening van het Meerjarig Financieel Kader (MFK). Deze 10 miljard euro zou binnen STEP worden gebruikt voor ophogingen van het Innovatiefonds, InvestEU, de Europese Innovatieraad van Horizon Europe en het Europees Defensiefonds. De door de Commissie voorgestelde verhoging van de vastleggingen en betalingen voor deze herziening waren te groot om binnen de ongealloceerde marge en de nog beschikbare ruimte in de speciale instrumenten te worden ingepast.

Het kabinet heeft vanaf het eerste moment gepleit voor terughoudendheid met het verhogen van de uitgavenplafonds tijdens de tussentijdse herziening van het MFK. Alleen in uitzonderlijke en onvoorziene gevallen hoort dit plaats te vinden. Het STEP voorstel valt hier volgens het kabinet niet onder. Voor de voorgestelde uitgaven in het kader van STEP, betekende dit dat een verlaging van de huidige programmabudgetten nodig was als deze binnen de MFK-plafonds ingepast moesten worden. Daarnaast heeft het kabinet gepleit voor herschikkingen om andere, noodzakelijke extra uitgaven binnen de tussentijdse herziening van het MFK binnen de uitgavenplafonds te faciliteren. Uiteindelijk vergde dit een herschikking vanuit bestaande programma's onder het MFK, zoals bij Horizon Europe waarbinnen 2,1 miljard euro op bezuinigd is. Wel is er tijdens de buitengewone Europese Raad van 1 februari jl. een bedrag van 1,5 miljard euro overeengekomen ten behoeve het Europees Defensie Fonds (EDF) als onderdeel van STEP¹⁹.

24. Daarnaast vragen deze leden of de Minister in kan schatten hoe andere lidstaten zich gaan positioneren ten opzichte van de Nationale Technologiestrategie. Is er bij het opstellen van de Nationale Technologiestrategie ook gekeken naar de comparatieve voordelen van lidstaten? Deze leden vragen tot slot hoe ongewenste concurrentie voorkomen kan worden tussen lidstaten.

Nederland is de eerste EU-lidstaat met een Nationale Technologiestrategie, wat heeft geleid tot aanzienlijke interesse vanuit andere lidstaten. Zowel de bevindingen als het proces dat tot deze strategie heeft geleid, wekken grote belangstelling op. De Nationale Technologiestrategie biedt voor veel lidstaten een duidelijk beeld van de technologieën waarop ze kunnen samenwerken met Nederland en vice versa. De Nationale Technologiestrategie toont sterke overeenkomsten met de lijst met de kritische technologiegebieden zoals aangewezen in de aanbeveling van de

¹⁹ Zie geannoteerde agenda buitengewone Europese Raad van 1 februari 2024: <https://open.overheid.nl/documenten/c858acc7-1c20-4cfe-8236-b1705c498516/file>

Commissie op 3 oktober jl. Het is dan ook de verwachting dat de lidstaten die zich herkennen in de lijst van de Europese Commissie ook raakvlakken zullen zien met de Nationale Technologiestrategie.

Bij het selecteren van de sleuteltechnologieën voor de Nationale Technologiestrategie zijn vier essentiële criteria gehanteerd: de bijdrage aan (i) het verdienvermogen van Nederland; (ii) de nationale veiligheid; (iii) het bieden van oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen; (iv) het behoud van technologisch leiderschap vanuit de huidige positie op technologie. Met name bij het eerste en het laatste criterium zijn de comparatieve voordelen van lidstaten meegewogen in de totstandkoming van de Nationale Technologiestrategie. Een substantieel deel van het Nederlandse verdienvermogen is bijvoorbeeld afhankelijk van de interne markt, en Nederland heeft aanzienlijke kansen op technologisch leiderschap binnen enkele sleuteltechnologieën.

Om ongewenste concurrentie tussen de verschillende lidstaten te voorkomen, zal Nederland blijven streven naar een gelijk speelveld binnen de EU, in overeenstemming met de regels van de interne markt. Daarnaast pleit Nederland al geruime tijd voor gecoördineerde aanpak op het gebied van technologiebeleid, bijvoorbeeld via een Europese Technologiestrategie, met als doel gezamenlijk in te zetten op technologieën die de hele Europese Unie ten goede komen.